

Om "Portconsumtionen" i Thisted

AF R. SVALGAARD

BETEGNELSEN "CONSUMTION" dækker over en række afgifter af forskellig art (herunder formalingsafgifter), der opkrævedes under Enevælden.

Disse kongelige afgifter må sammenlignes med vore dages forbrugsafgifter og omfattede bl.a. "Portconsumtionen". Herved forstås afgifter på en lang række af dagliglivets fornødenheder, som opkrævedes, når varerne blev ført ind til byerne landværts eller søværts.

Ved toldforordningen af 1. februar 1797 samledes toldvæsenet og consumtionsvæsenet, der hver havde haft særskilt bestyrelse, under et samlet told- og consumtionsvæsen.

Portconsumtionen, der havde stor finansiell betydning, bortfaldt i provinsbyerne den 7. oktober 1850 og i København den 1. april 1852.

Byens bomme:

Som nævnt i indledningen blev consumtionen erlagt, når levende dyr eller varer skulle føres ind til byerne. Dette medførte kontrol med vareførselen fra land til by, hvorfor byen var omgivet af hegn og grøfter, der skulle forhindre, at der blev indført varer ad anden vej end gennem de bomme, der var bevogtet af consumtionsvæsenet.

Disse bomme var følgende:

- Vester bom,
- Thingstrup bom,
- Nørre bom,
- Mellem bom og
- Øster bom.

Om beliggenheden af disse skriver P. L. Hald i "Af Thisted Købstads Historie" (1924):

"Byens Grænser dannedes af Hegn og Grøfter, der skulle forhindre Adgang til Byen uden gennem "de rette Bomme", hvor Erlæggelsen af Konsumtionsafgifterne gik for sig. Hvor nu Møllevvej støder til Vestergade fandtes "Vester Bom". Her uden for laa "Vester Fælled", hvor der kun fandtes nogle faa Huse, maaske paa den samme Plads og maaske væsentlig de samme, som nu ligger i Vesterstræde. Thingstrup Bom laa ved "Lindely"¹). Mellem Nørregade og Bækken fandtes Blegdammen, men Nørregade, der ogsaa gik under Navn af "Tyrkiet", naaede ikke længere end til Alleen, og her var Nørre Bom. Hvor nu Kastet findes, var der langt ned i det 19. Aarh. et Dige, der dannede Grænsen mod den tilstødende Bymark. Dette Dige gav senere Gaden sit Navn; thi "e kast" betyder netop et lille lavt Dige eller Skeldige. Midt paa Kastet fandtes Mellem Bom og Øster Bom ved Østerbakken, hvor Aalborg Landevej, der dengang laa en Del nordligere, tog sin Begyndelse. Endelig afgrænsedes Søndergade ud for Hospitalet af Sønder Bom ogsaa kaldet Hospitalsleddet, men i øvrigt fandtes der for Borgernes Bekvemmeligheds Skyld flere Steder Led eller Laager, som dog ogsaa stod under Konsumtionsvæsenets Opsyn".

Efterhånden som byen voksede måtte consumtionslinien omkring byen udvides, idet man dog ikke ændrede ved bommenes placering.

Indtil 1838 var consumtionsliniens forløb som det fremgår af kortet, som er tegnet af told- og consumtionsinspecteur C. F. Langeland i 1823.

I de mellemliggende år har imidlertid meldt sig kravet om en flytning, og den 12. juli 1838 udsteder Byefogedcontoiret i Thisted følgende bekendtgørelse om den nye consumtionslinie:

"Herved bekendtgjøres: at den af det kgl. General-Toldkammer og Commerce Collegium ved Skrivelse af 12te Mai d.A. approberede nye Consumtions Linie gaaer fra Sønder i Nord fra Fjorden langs det vestre Skjel mellem D. Herrer Consul Lützhøft og Skomager A. Lundbyes vestre Jordlodder, derfra østen om de ved Landeveiens søndre Side beliggende Huse, derfra tværs over Landeveien ved Vesterbom langs med Stakittet Øster til Kjøbmand Hundahls Plankeværk, og fremdeles langs med dette og Madame Holstes Hauge indtil Skjellet mellem Bisgaards Toft og Toftmarkedspladsen i vester til Skjellet imellem Madame Holstes Kjøbstads og Landsbye jorder til Thingstrup Vei. Derfra langs samme uden om den nye Skovplantage ned til Engen, over samme indtil den nordre Ende af Hr Tiendecommissair Schønaus ved Landeveien beliggende Lade. Derfra over Landeveien til Skjellet imellem Tiendecommissair Schønaus og Kbmd A. Lunds Jorder til Delingen mellem 1ste og 2det Vradt paa Refsager, videre derfra i Øster til Brund Vei, som løber forbi Mellemølle langs med denne Vei til det østre Hegn om Hr Justitsraad Carocs Toft og derfra sønder med den gamle Consumtions Linie til Fjorden.

For at tydelig gøre Skjellet, hvor saadant ikke haves, paa de vanskelige steder i Jorden nedgravet rødmaalede med hvide Bogstaver med Navnet Consumtions-Linie paategnede Pæle, hvoraf 1 i Hr Tiendecommissair Schønaus Eng, 1 ved nordre Side af Landeveien tæt uden for Nørrebom, 1 i Skjellet mellem D. Herrer Schønaus og A. Lunds Jorder i Vratskjellet, 1 i Skjellet mellem Vognmand P. Kjærs og Sadelmager Hansens Jorder, 1 i Skjellet ved Hr Justitsraad Carocs Jorder og 1 ved vestre Side af Mellemøllevei.

Idet jeg efter Befaling bringer dette til almindelig Kundskab, maa jeg gjøre Byens Beboere opmærksom paa: at det er forbunden med Straf enten at flytte eller beskadige de opsatte Pæle".

Ved byens bomme var posteret told- og consumtionsunderbetjente, der kontrollerede vareførselen og opkrævede portconsumtionen. I arkivet på Thisted toldkammer opbevares en pakke indeholdende afskrifter af de såkaldte "Conduitelister" (årlige indberetninger om personalets tjenesteforhold og indtægter med anførsel af oplysninger om helbred, ægteskabelig stilling samt antal af børn).

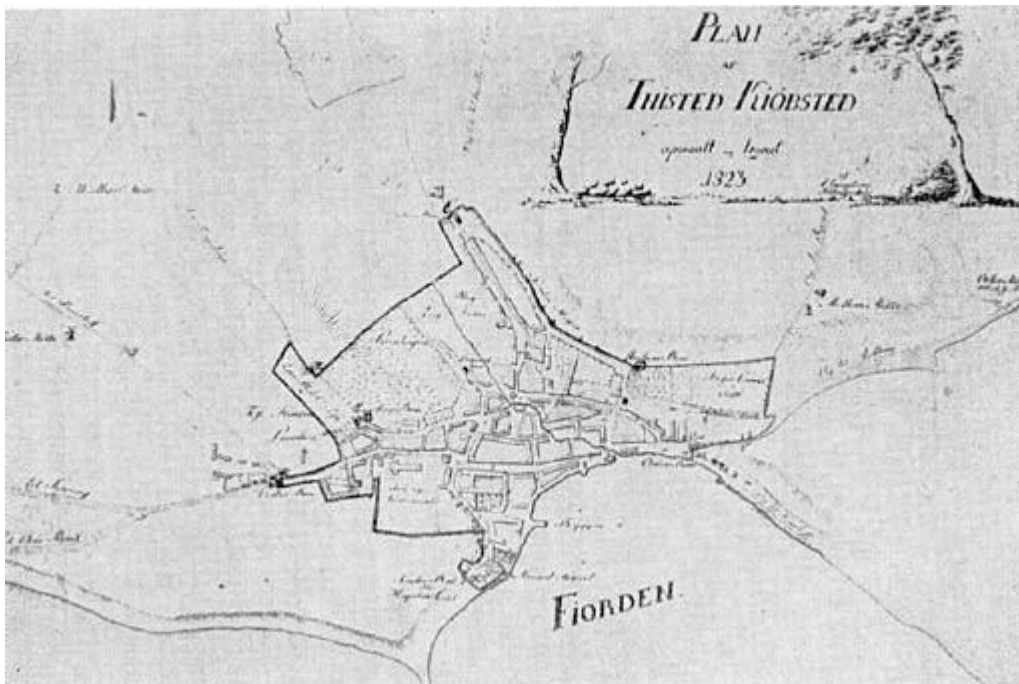
Et studium af disse gamle dokumenter giver et indblik i datidens tjenestemandsforshold. Conduitelisten for året 1847 er f.eks. affattet så specificeret, at man måned for måned kan følge, hvorledes underbetjentene har forrettet

¹ "Lindely" lå neden for "Palæ-Teatret", hvor der nu er parkeringsplads.

tjeneste dels ved toldkamret og dels ved de forskellige bomme.

CONSUMTIONEN 1847

"Hvis en saa stor Uvidenhed skulle findes hos alle

Om den udstrækning Thisted havde 1825, får man et godt indtryk ved at studere dette gamle bykort. Den mørke linie angiver konsumtionslinien, og man ser, at bykernen tildels stadig er beliggende omkring bækkens snoede løb gennem staden.

Det har ikke været noget behageligt job for underbetjentene at føre tilsyn ved byens bomme. Når bønderne eller borgerne i byen skulle "fortolde" deres varer ved porten opstod mange anledninger til uenighed mellem de to parter. Herom nævner de gamle aviser flere eksempler, hvoraf her skal nævnes 2 tilfælde:

KLAGE OVER VEJNING AF KORN VED BOMMEN 1842

"Da mit Bud sidste Mandag d. 14de Febr. bragte en Sæk med grovt malet Rugmeel ind fra Forstaden ved Østerbom, og angav for den der stationerede Toldbetjent, Hr. K. dets indholdsmål for 1½ Skjepper, erklærede Toldbetjenten, at der nok var 2 Skjepper, og følgelig tog Consumption for 3 Lispund og 2 Pund. Da jeg ved Budets Hjemkomst blev underrettet herom, indfandt jeg mig personlig for Betjenten med Budet, og Sækken, som da blev opveiet og vog 2 Lpd og 11 Pund Brutto. Sækken var af det almindelige Sækkelærred. Betjenten erklærede da, at jeg kunde erholde 6 a 7 Pund godtgjort en anden Gang, hvilket dog efter mit Skjønnende kunde blive 12 Pd. hvorfor jeg anmoder Hr. K. om, at naar han ikke bedre kan skjønne Posernes Indhold, kan han da veie dem og ikke beregner yderen mere, end de ere pligtige at betale.

Det er ikke første Gang efter mit Skjønnende, at jeg har givet for meget hos ham, thi hos de andre Betjente betaales ikke mere end 8 Skill. af 2 Lpd og 5 Pd grove Rugmeel, han har beregnet sig 9, og endog sidste Gang 11 Skill. Dog skeer det oftere, skal jeg vel vide et hemmende Middel mod sliig Selvraadighed".

Thisted, den 18de Febr. 1842.

M.

Gjerlach.

(Thisted Amtsavis, d. 19. Febr. 1842)

Underbetjente som den, hvilken den 17de November lagdes for Dagen af en Betjent ved Vester Bom i Thisted - ved ikke at kunne skjønne rettere, end at en Spand, der indeholdt 20 Pund, indeholdt 4 Lispund, saa var det at ønske, at man enten havde en anden Maalestok, eller at Betjenten forstod sig bedre paa Maal og Vægt".

Henrich Madsen (Form. fra Harring).

(af Thisted Amtsavis, Torsdagen d. 9de Decbr 1847).

Der blev gjort mange forsøg på at snyde konsumtionsbetjentene, men ofte gik det galt. Det vidner en gammel protokol (Rapport-Bog over Anholdelser) i toldkamrets arkiv om.

For at illustrere hvilke varer, der blev forsøgt indsmuglet til byen, og hvad der måtte bødes herfor, er der her foretaget nogle udpluk af rapportbogen, idet dog defraudanternes navne er udeladt:

Der kan fortælles mange historier om begivenhederne ved byens porte, men for ikke at trætte læserne skal kun nævnes et enkelt eksempel. Lokalhistorikeren A. C. Svalgaard, Thisted, har i nogle optegnelser om Told- og Consumtionsvæsenet i Thisted bl.a. beskrevet en hændelse ved Øster Bom:

"En mand fra Skovsted og hans kone var en dag kørende til Thisted og havde bl.a. en hane med, som konen for at undgå tolden havde puttet op under skørterne.

Da de nåede bommen, spurgte betjenten om de havde noget toldpligtigt, hvortil de svarede nej, men i det samme begyndte hanen at gale i vilden sky. Så var de jo leverede.

Siden den tid hed konen altid "Dorte Kok" og en datter, de havde, fik navnet "Birte Høne".

Det var ikke alene spørgsmålet om mål og vægt, der kunne give anledning til uenighed mellem trafikant og tolder.

Det ser ud som om spørgsmålet om bommenes åbnings- og lukketider indebar en mulighed for drillierer.

Jensen, Underbetjent".

Dato	Rapportgi- ver (under- betjent)	Sted	Toldfor- ordnin- gen §	De anholdte varers		Den påstå- ede strafs beløb	
				art	værdi Rd Sk	Rd	Sk
23/2 1849	Hou	Ulovlig adgang til byen	210x)	19 pd. rugmel	- 32	-	64
5/6 1849	Knorr	Østerbom	210	8 pd. smør	1 32	1	32
7/6 1849	Brix	Havnen	210	2 lispd. tørret fisk	1 00	1	00
2/11 1849	Schuster	Vesterbom	210	11 pd. ost	- 88	-	88
5/4 1850	Hou	Vesterbom	332	16 pd. formalet mel	- 24	-	50
27/5 1850	Knorr	Østerbom	210	1/4 tønde smør	7 00	7	00
10/9 1850	Nygaard	Vesterbom	210	2 kyllinger	- 20	-	20

x) samt Forordning af 30. juli 1828.

Herom tyder et indlæg i Thisted Amtsavis den 11. november 1848:

”EN LUKKET BOM, 1848:

Naar Hr. Toidbetjent . . . th ved lys Dag slaar Bommen ned, og laaser den, hvilket skal oftere være Tilfældet om Hverdage, men da det er for, at han kan have noget at more sig med i ledige Timer, eller fordi han maaske er bange for, at man i Mørket ikke kan betragte hans egen nydelige Person, og derfor prøver de gaaendes og Kjørendes Taalmodighed ved i saa meget længere Tid at maatte bie, til Naadens Dør bliver aaben. N.”.

Alle disse rækværker og bomme kostede det offentlige mange penge at vedligeholde, og det kan af regnskaberne ses, at de jævnligt måtte repareres eller fornyes.

I Thisted Amtsavis for tirsdag den 2. april 1844 findes følgende klage:

”Det var ønskeligt, at det maatte blive paaset, at Østerbom blev saaledes istandsat, at de Reisende kunde kjøre igjennem Bommen, uden at risikere at støde Panden istykker”.

Det hændte imidlertid ikke sjældent, at de gode landboere påkørte bommene, når de forlod byen, hvadenten dette skyldtes uheld, den billige brændevin eller det var en hævn over de forhadte toldere.

I 1843 blev Nørrebom således påkørt, men toldbetjent Jensen kunne ikke afgøre, hvem der havde gjort det.

Man henstillede derfor til byfogeden, at betjentene i tilfælde, hvor en bestemt person ikke kunne angives, selv skulle gøres ansvarlig. Det skulle nok skærpe agtpågivenheden.

Der kunne imidlertid også bestå et godt forhold mellem betjentene og trafikanterne. Følgende indlæg i Thisted Amtsavis den 30. april 1844 peger i denne retning:

”Af de Reisende, som Betjenten ved Vesterbom staaer meest i Berøring med om Natten med Hensyn til Bommens Oplukning, er Præsten for et nær til Byen grændsende Pastorat.

Mit, og flere Underbetjentes hjertelige Ønsker er, at Regjeringen allernaadigst ville paaskjønne hans Fortjenester, og snart befordre ham til et godt Kjøbstadskald.

Thisted, den 30te April 1844.

TOLD- OG CONSUMTIONSPERSONALET:

Omkring midten af forrige århundrede var Thisted toldsteds distrikt større end i dag. Fordelingen af personalet var også anderledes end nu. Det var jo i sejlskibenes tid med hyppige strandinger.

Distriktet strakte sig dengang fra i syd et punkt ca. 2000 alen syd for den nuværende Thyborøn kanal til i nord Slettestrand. På denne lange kyststrækning var posteret flere strandkontrolleurer. Ved den daværende Agger kanal var stationeret et toldvagtsskib, der sorterede under Thisted toldsted.

Toldstedet lededes da af en told- og consumtionsinspecteur. Videre var ansat en told- og consumtionskasserer samt en told- og consumtionskontrolleur. Endelig et antal told- og consumtionsbetjente - i året 1847 således 9.

Ansættelsesforholdene for personalet var helt anderledes end i dag, idet mange civile stillinger - især i toldfaget - dengang var forbeholdt militæret, og conduitelisterne indeholder også mange oplysninger om de ansattes militære karriere.

Af den for året 1850 afgivne conduiteliste fremgår, hvilke toldembedsmænd og underbetjente, der ved consumtionens ophør forrettede tjeneste ved selve toldstedet, nemlig:

1. Told- og Consumtions-Inspecteur, Overkrigskommissær Magnus Martinus Bülow.
2. Told- og Consumtions-Kasserer, Cancelliraad Ole Ipsen Ludvig Gorm.
3. Told- og Consumtions-Kontrolleur Joachim Otto Ingerslev.
4. Told- og Consumtions-Underbetjente:
 - a. Frederich Ferdinand Knorr (41 år).
 - b. Niels Godskesen (54 år).
 - c. Thomas Hou (53 år).
 - d. Jens Jensen Brix (36 år).
 - e. Joachim Andreas Schuster (44 år).
 - f. Jens Oddersbech Nygaard (43 år).
 - g. Heldt Mortensen (51 år).
 - h. Peter Johnsen (43 år).
 - i. Harald Gottlieb (35 år).

På siderne 202-9 er opført de embedsmænd og underbetjente, der i tiden fra omkring 1800 til consumptionens ophør i 1850 har forrettet tjeneste i Thisted købstad.

Om lønforholdene kan af de gamle conduitelister ses (1850):

Told- og Consumtions-Inspecteuren.....1670 Rbd.
Told- og Consumtions-Kassereren I.....500 Rbd.
Told- og Consumtions-Kontrolleuren.....750 Rbd.
Told- og Consumtions-Underbetjente.....240 Rbd.

Underbetjentenes lønninger var små og familierne som regel store. Det var jo almindeligt, at folk dengang havde mange børn, og tolderne afveg ikke herfra.

I en conduiteliste fra 1816 anføres således om en af underbetjente, at han har kone og 7 børn, som han opdrager med rosværdig flid. Om en anden anføres, at han er gift, har 7 børn og er en meget fattig mand. I det hele taget giver conduitelisterne mange små glimt af underbetjentene samt af deres familief forhold.

CONSUMTIONSAFGIFTER:

Portconsumtionen opkrævedes på grundlag af en tarif, der i årenes løb var undergået flere ændringer. I toldforordningen af 1797 var der således 150 positioner i tariffen, men i 1837 var antallet faldet til 65²).

Det afgiftspligtige vareområde omfattede dagliglivets fornødenheder, såsom brød, æg, gryn, mælk, øl, saltede sild, smør etc.

Afgifterne (angivet i skilling) var af varierende størrelse og opkrævedes på grundlag af forskellige vægt- eller målenheder: Lispund, Pot, Tønde etc.

I 1846 indbragte alle under consumptionen hørende afgifter 3½ mill. kroner i hele landet. Blandt disse afgifter var portconsumtionen den vigtigste, idet den før sin ophævelse indbragte netto 1 mill. kr. årlig. Heraf hidrørte ca. 40 pct. fra kødet³).

Da toldstedernes regnskaber indsendes til revision måned for måned, eksisterer der i toldstedets arkiv kun meget lidt materiale, hvoraf fremgår, hvilke beløb portconsumtionen indbragte ved Thisted toldsted, men en enkelt bog indeholder dog detaljerede oplysninger herom.

Af General-Told-Extract og General-Consumtions-Extract for Thisted toldsted for året 1845 fremgår følgende tal, der vedrører consumptionen:

	Rbd.	Sk.
1. Consumption, søværts.....	1275	75
2. Formalingsafgift:		
af korn til øl og eddike	299	39
af korn til andet brug.....	318	06
3. Landværts Consumption:		
af Qvæg	261	00
af andre varer.....	3581	94
4. Consumption af de uden for byen men på dens grunde boende.....	105	52

De i året 1845 opkrævede consumptionsafgifter fordeler sig således på de enkelte måneder:

	Af Qvæg Rbd.	Af andre varer Rbd
Januar.....	36 – 00	253 – 86
Februar.....	21 – 00	272 – 82½
Marts	12 – 00	260 – 79
April	21 – 00	248 – 4½
Maj.....	31 – 48	180 – 21
Juni	7 – 48	187 – 43
Juli	12 – 00	300 – 32½
August.....	10 – 48	273 – 91
September.....	22 – 48	348 – 48½
Oktober.....	52 – 48	500 – 6½
November.....	19 – 48	362 – 35
<u>December</u>	<u>15 – 00</u>	<u>393 – 44½</u>
	261 – 00	3581 – 44½

De for samme år anførte af følgende varemængder:

a. Malt til Øl.....	2872 ¹²	Lispund	299 – 39
b. Af andet:			
Hvede.....	33 ¹⁵	Lispund)	
Rug.....	8340 ⁸	Lispund)	
-	19	Lispund)	
Byg.....	508 ³	Lispund)	318 – 06
-	1016 ¹⁴	Lispund)	
Bælgsæd.....	10 ⁸	Lispund)	

Consumtionen forfaldt til betaling, når varerne blev ført ind til byen, men der var dog mulighed for at indføre visse varer til forarbejdning i byen mod deponering af consumptionsbøbet, der blev betalt tilbage, når de igen blev udført.

Ved udførsel fra byen blev der, enten dette skete land- eller søværts, ydet consumptionsgodtgørelse. Af en afskrift af toldstedets consumptioneregnskab for året 1845 fremgår oplysninger om sådanne refusioner, og der skal her blot anføres et par eksempler:

15/1 1845 nr. 5:

Kjøbmand Fjeldgaard udfører ad Østerbom.

1 Foustage Talg vog 202 pd.

Tara 20 pd.

Netto 182 pd. - Rdl. 91 Sk.

Afgaar 5 % - Rdl. 5 Sk.

Consumtionsgodtgørelse - Rdl. 86 Sk.

29/4 1845 nr. 75:

Lützthøft udfører til England med Skipper J. P.

Kløvborg:

40 Potter Brændevin a 8⁰.....1 Rdl. 84 Sk.

100 pd. haardt usigtet Rugbrød.....- - 31½ -

100 pd. blødt usigtet Rugbrød.....- - 22 -

7 Lpd. saltet Kjød.....- - 35 -

4 Lpd. saltet Flesk.....- - 6½ -

1 Tønde Kartoffler.....- - 4 -

1 Skæppe Ærter.....- - 2½ -

1 Skæppe Byggryn

vog netto 20 pd.....- - 6½ -

4 pd. Talglys.....- - 2 -

Consumtionsgodtgørelse.....3 Rdl. 2 Sk.

Under consumptionen medregnedes også datidens spiritusafgifter. I General Told- og Consumtions-Extract for finansåret 1850/51 (portconsumtionen ophørte den 7.

² Dr. L. V. Birck: "Told og Accise" (1920).

³ Dr. L. V. Birck: "Told og Accise" (1920).

oktober 1850) er afgifterne af brændevin opført med følgende beløb:

b. *Afgift af Brændingsredskaber:*

1. *Af Indmæskning med Korn 959 Rdl. 60 Sk.*

2. *Af Indmæskning med Kartoffler 292 Rdl. 24Sk.*

bb. *Afgift af Redskaberne 8812 Rdl. 00 Sk.*

Disse tal angiver langtfra de samlede intrader ved toldstedet, idet man dengang foruden consumptionen opkrævede en lang række afgifter, hvoraf de med -mærkede ikke eksisterer mere:

1. *Indførselstold*

2. *Udførselstold ÷*

3. *Transittold ÷*

4. *Afgift af Skibe, der erhverves fra Udlandet ÷*

5. *Lastpenge ÷*

6. *Fyrafgift ÷*

7. *Sportler ÷*

8. *Qvarantaineafgift ÷*

9. *Sund- og Strømtold ÷*

10. *Krigsskat af Varer ÷*

CONSUMTIONENS AFSKAFFELSE

Der var megen uvilje mod Indførselsconsumtionen både i by og på land, og det er jo ikke underligt, når man tænker på alt posekiggeriet ved byernes porte.

Efter Folkestyrets indførelse i 1848 skimtedes muligheden af, at afskaffe dette afgiftssystem.

Også her på egnen arbejdedes der herfor, og i 1848 sendtes der til den her valgte folketingsmand Lützhøft en adresse med 80 underskrifter fra borgere og indvånere i Thisted om at foranstalte consumptionens ophævelse.

Der skulle imidlertid gå et par år før det skete, men ved foreløbig lov af 15. september 1850 blev der truffet bestemmelse om, at portconsumtionen, portopsyn og formalingskontrol skulle ophøre for provinsbyernes vedkommende den 6. oktober 1850. I loven siges om consumptionens ophør, at det skal tjene til yderligere lettelse af samfærdselen og befæstelsen af forbindelserne mellem landsdelene.

I cirkulaire nr. 6/1850 af 1. oktober 1850 fra Finansministeriet hedder det om portconsumtionens afvikling:

"Portconsumtion og Portopsyn samt Formalingskontrol ophører for Provindskjøbstædernes vedkommende den 6te October næst kommende kl. 12 Midnat, efter hvilket Klokkeslet alle Bomme og landværts Adgange til Kjøbstæderne forblive aabenstaaende. Det paa Møllerne til det nævnte Tidspunkt muligen tilbageværende afgiftsberigtigede Kornes Fraførsel controlleres ikke, men den erlagte Formalingsafgift tilbagebetales heller ikke. Overhovedet finder ingen Consumtions-Afgifts Godtgørelse Sted af hvad der efter bemeldte Tid udføres".

"Personel-Consumtionen⁴) beregnes indtil 30. September incl. mulige Restancer fra den forbigangne Tid indfordres".

Om personalets forhold udtaler samme cirkulaire følgende:

"Alle af Overtoldinspecteurerne eller Told- og Consumtionsstederne selv antagne Underbetjente fratræde til samme Tid Tjeneste og Indkomster, forsaavidt det ikke kan ske tidligere.

Alle af Kongen, Ministeriet eller det forrige Generaltoldkammer og Commercekollegium ansatte Betjente vedblive derimod til nærmere Ordre at nyde Indkomster, som hidtil, og udbetales, altsaa navnlig October Maanedes Gage forud som sædvanlig".

Videre angiver cirkularet, at de således disponible opsynskræfter skal anvendes på bedste måde ved selve toldstedet herunder til forstærket kystopsyn.

Portconsumtionens bortfald var ensbetydende med, at der landet over måtte ske en reduktion af toldvæsenets personale, der dengang omfattede ca. 800 embedsmænd og betjente. Heraf afskedigedes fra 1. juni 1851 ikke mindre end ca. 300, medens 100 blev forflyttede og kun 400 beholdt deres plads og forblev i den stilling, de hidtil havde indtaget⁵).

Hvad der skete i Thisted fremgår af Thisted Amtsavis for Løverdagen den 31' Maj 1851. Der skrives her:

"Blandt Thisted Bys Toldpersonale er skeet følgende Forandringer. Hr. Cancelliraad, Toldkasserer Gorm er afgaaet med Vartpenge og forhenv. Toldeontrolleur i Hjørring C. S. Svarrer beskikket til Oppebørselskontrolleur hersteds. Herværende Controlleur Ingerslev er ansat som Oppebørselscontrolleur i Aalborg.

De herværende Toldbetjente N. Godskesen, P. Johnsen og H. Gottlieb samt O. Hansen og S. Jørgensen fra Aarhus ere beskikkede til Toldassistenter hersteds.

Toldbetjent Brix her i Byen er ansat som Toldassistent i Skanderborg. Toldbetjent H. A. Branth paa Vagtskibet ved Agger Canal er forfremmet til Controlleur paa samme Skib. Toldbetjent R. O. Jensen ligeledes paa Vagtskibet, er ansat som Toldassistent i Skagen.

Controlleur Gradmann er ansat ved Toldvæsenet i Kjøbenhavn.

Strandcontrolleur Wagner i Stenbjerg er efter 40 Aars Tjeneste afgaaet med 150 Rd. i Vartpenge, og derudover er Toldbetjentene Hou, J. A. Schuster, F. F. Knorr, J. O. Nygaard og H. Mortensen hersteds afgaaet med 100 Rd. i Vartpenge.

Blandt disse sidste maa man især beklage tvende Familie fædre med 5-6 Børn, der nu ere givne til Pris for Mangel".

Med consumptionens bortfald afsluttedes et kapitel i toldstedets og byens historie. I bybilledet betød det, at hegnet omkring byen samt bomme og bomhuse forsvandt.

Bomhusene blev solgt til nedbrydning, hvilket fremgår af følgende bekendtgørelse i Thisted Amts Avis for torsdag den 15. maj 1851:

"Mandagen den 19de ds., Form. Kl. 10, bliver der efter Toldvæsenets Begjæring afholdt offentlig Auction over Consumtionscontoiret ved Vesterbom til Nedbrydelse; nogle Kakkelovne, Ildtøi, Bismere, fra 4 til 20 Lpd., Sengeklæder og andre Inventarie genstande: Lygter, Bomtræer og Stolper, 2 Læs Tørv, samt nogle confiskerede Manufakturvarer.

⁴ Consumtion af de uden for byen, men på dens grunde boende.

⁵ P. Grønvold: "Toldvæsenets organisatoriske og Personelle Ordning" (1938).

*Auctionen begynder ved forrige Vesterboms
Consumtionscontoir og fortsættes ved Toldboden.
Byfogedcontoiret i Thisted, d. 14' Maj 1851.
Nellemann".*

Consumtionens bortfald fandt sted i en tid, hvor trafik- og erhvervsforhold var i stor udvikling. Byernes indbyggertal voksede, hvilket også var tilfældet i Thisted. Det fremgår af følgende, der angiver indbyggerantallet i de anførte år⁶):

1840: 1814 / 1850: 2342 / 1860: 3126

1870: 3552 / 1880: 4184 / 1890: 5421

Byen bredte sig efterhånden ud over de gamle skel og i dag er der intet tilbage, der minder om beliggenheden af den gamle "Toldgrænse" rundt om byen eller om de daværende bomme og bomhuse.

KILDER OG NOTER:

- A. Materiale, som min faders fætter, lokalhistorikeren A. C. Svalgaard, Thisted, gennem mange år har samlet fra gamle aviser og diverse gamle protokoller.
- B. Arkivmateriale fra Thisted Toldkammer.
- C. P. L. Hald: "Af Thisted Købstads Historie" (1924).

Mål og vægt:

1 pot = 4 pægle = 0,96 liter

1 pund = ½ kg

1 lispund = 16 pund

1 tønde smør = 224 pund

DET VED TOLDVÆSENET I THISTED KØB- STAD ANSATTE PERSONALE FRA CA. 1800 TIL CONSUMTIONENS OPHÆVELSE 11850.

Christian Friderick Langeland:

Told- og Consumtions Kasserer (1800 til 1806)

Told- og Consumtions Inspecteur (1806 til 1830)

Beskikket som Inspecteur den 5. september 1806.

Alder i 1806: 41 år.

Personalialia:

1786 Aug. 15de Kongelig Landcadet.

1793 Dec. 20de Officer og tjent til 1800.

1800 Mai 28 de Beskikket som Told og Consumtions Kasserer i Thisted.

1806 Sept. 5 de Beskikket til min nuværende post.

Toldinspecteuren skriver videre om sig selv i conduitelisterne:

Under krigen blev min Stilling ofte forandret:

1811 Oct. 16de Afsked fra de Bataillonner som Kapitain.

1811 Novbr. 5de Beskikket til Overbefalingsmand ved Kystmilitisen i Thy

1813 Dec. 31de Beskikket til Overanfører for Thisted Amts Afdeling af den Jydske Lands Legion

1814 Jan. 31de Afsked fra alle militære poster

Var tillige Vejer, Maaler og Vrager - beskikket den 24de Sept. 1810.

Magnus Martinus Bülow:

Told og Consumtions Inspecteur (1830 til 1861) (efter consumptionens bortfald ændres stillingsbetegnelsen til Toldinspecteur). Beskikket den 24. august 1830.

Personalialia:

Fra 1' October 1813 til 3' Juli 1819 Toldassistent i Højer og i denne Egenskab ansat af Kongen.

Fra 10' August 1815 med Prædicat af Kontrolleur.

Fra 3' Juli 1819 til 1' Marts 1820 Kontrolleur i Lygumkloster.

Fra 1' Marts 1820 Grændsecontrolleur - til Ansættelsen i Thisted. Fra 1' August 1824 til November 1830 const.

Toldkasserer i Foldingbroe.

I følge C. S. 1/1861 har Hans Majestæt Kongen under 24' Februar 1861 meddelt Toldinspecteur i Thisted,

Justitsraad M. M. Bülow Afsked i Naade og med Pension. Alder i 1861: 65 år.

TOLD- OG CONSUMPTIONS KASSERERE I THISTED FRA 1800 TIL 1851:

C. F. Langeland:

1800 til 1806.

(se foran under Inspecteurer).

Poul Røder:

1808 til 1821.

Beskikket den 26' Januar 1808.

Er født den 8' November 1759.

Personalialia:

Er afskediget fra Søe Etaterne med Vartpenge fra August 1801.

Volonteur og Skriver i det Jüske Toldcontor under General Told Kamret fra Januar 1789.

Har i 1817 Kone, 5 Børn, en gammel Svigermoder, 1 Skriver og 1 Pige, ialt 10 Personer at underholde.

Pensioneret i 1821 med 140 Rbdlr. Sølv i aarlig Pension.

Christian Sørensen:

Constitueret 1821 til 1822.

Beskikket den 4' December 1821 (34 Aar gammel).

Landmaaler.

Personalialia:

Tient ved Arrilleriet . . . som Underofficer og Officer fra 13' October 1808 til 28' December 1815.

Har 4 Personer at underholde.

Johan Ludvig Schach:

1822 til 1834.

Beskikker den 26' Januar 1821 (68 Aar gammel).

Personalialia:

Militair fra 1' April 1789. Lieutenant siden 12' Marts 1783. Ritmester den 13' November 1801.

Har i 1821 6 Personer at underholde.

Afgået ved døden den 22' April 1834.

Mathias Jensen Winchell:

1834 til 1848.

Beskikket den 27' August 1834 (33 Aar gammel).

Personalialia:

1824 ansat som Volonteur under Collegiet.

I 1828 const. samt under 28' Sept. 1830 udnævnt til Kopist.

⁶ Thisted Amtsavis: 125 års jubilæumsnummer: Fredag den 6. maj 1949.

Ole Ipsen Ludvig Gorm:

1848 til 1851.

Cancelliraad.

Beskikket den 15' Marts 1848 (59 Aar gammel).

Har i 1850 Kone og 8 Børn.

Ved Lov af 11' Marts 1851 entlediget den 1' Juni 1851 med 824 Rbd. 60 Sk. i Vartpenge i 5 Aar.

OVER-TOLD- OG CONSUMPTIONSBETJENTE:

(Stillingsbetegnelsen blev i 1845 ændret til Told- og Consumtions-Controllleur).

Frants Joseph Neve:

(1807 til 1825).

Beskikker den 13' Marts 1807 (53 Aar gammel).

Personalialia:

Fra 18' October 1782 til Ansættelsens Dato i Toldfaget tjent som Commandeer Sergeant Foureer og Overjæger i det slesvigske Jæger Korps.

Har i 1817: Kone, 2 Børn og 1 Pige at underholde.

Hans Conrad Engelhardt:

(1825 til 1831).

Beskikket den 12' November 1825 (26 Aar gammel).

Personalialia:

Siden October Maaned 1813 tjent som Kammer

Skriver under Collegiet.

Ansæt i Thisted til 1' Marts 1831.

Har i 1829 5 Personer at underholde.

Joacim Otto Ingerslev:

(1831 til 1851).

Beskikket den 20' April 1831 (39 Aar gammel).

Personalialia:

(Marine?) Leutenant under Krigen.

Fra 19' Juli 1820 til 20' April 1831 Underbetjent i Aalborg, i denne Egenskab fungeret hos Strandtoldinspektionen i Hals fra Marts 1824 til November 1827.

Fra 1' Februar til 15' December 1829 og fra 15' Februar til 12' Juli 1830 const. Consumtionsforvalter i Skive.

1851: Controllleur i Aalborg.

Har i 1850 Kone og 2 Børn.

Fortegnelse over Told- og Consumtions-Underbetjente i Thisted købstad udarbejdet på grundlag af "Conduitelister" for årene 1809 til 1851. De i parentes tilføjede oplysninger om begravelser hidrører dels fra skiftevæsenets dødsanmeldelsesprotokol 1822-1925 og dels fra Thisted Amts Avis:

Peder Ibsen Holm (1794-1806):

Beskikket i Januar 1794. Alder i 1816; 66 Aar.

Afskediget ved Collegiets resolution af 1' November 1806 med 20 Rdl. i aarlig Pension. Død i Aaret 1818.

Peder Knakkegaard (1779-1810):

Alder i 1809: 66 Aar og har da været ansat i 30 Aar.

Christian Steentoft (1791-1810):

Beskikket den 10' Juli 1791. Alder i 1816: 69 Aar.

Afskediget ved Collegiets Resolution af 30' Juni 1810 med 24 Rdl. i aarlig Pension. Død i Aaret 1824.

Johannes Holst (1806-1815):

(Begravet den 25' Januar 1826 - 53 Aar gammel).

Johan Philip Hancke (1806-1830):

Beskikket den 1' November 1806. Alder i 1816: 40 Aar.

1816: Er gift og har 7 Børn.

Afskediget ifølge Collegiets Resolution af 19' Januar 1830 med 30 Rbd. Sølv i aarlig Pension.

Ved Collegiets Resolution af 8' Marts 1834 bevilges Enken en aarlig Pension på 10 Rbd.

P. A. Wiehmann (1809-1810):

Er ved Udgangen af Aaret 1809 25 Aar gammel og har været ansat i et halvt Aar.

P. Neuhausen (1809-1812):

Er ved Udgangen af Aaret 1809 39 Aar og har været ansat et $\frac{1}{4}$ Aar. Ifølge Listen for 1811 permitteret til København.

P. Steentoft (1809-1813):

Er ved Udgangen af 1809 26 Aar og har været konstitueret i $\frac{3}{4}$ Aar.

Niels Pedersen Møller (1810-1837):

Er ved Udgangen af 1810 31 Aar og har været ansat i 5 Maaneder. Forflyttet til Skive ved Collegiets Resolution af 16' September 1837.

Jacob Biering (1810-1837):

Er første Gang opført paa Listerne i 1810. Er da 47 Aar og har været ansat s Tjenesten i 10 Aar. Underbetjent i Fladstrand 29' April 1801, derfra til Horsens den 24' April 1802. Ifølge Skrivelse af 10' Maj 1810 til Thisted. Afskediget ifølge Resolution af 12' August 1837 med 20 Rdl. i aarlig Pension.

(Begravet den 7. September 1846, 83 Aar gammel).

Peder Christensen Rested (1810-1817):

Er ved Udgangen af 1810 32 Aar og har været ansat i 2 Maaneder. Beskikket den 27' October 1810. Har tjent som Soldat i 9 Aar fra 28' April 1800. Er gift og har 2 Børn (1816).

Christian Holm (1812-1821):

Er i 1812 34 Aar og har været konstitueret et halvt Aar. Beskikket den 6' Marts 1813. Er gift og har i 1820 ialt 7 Personer at underholde.

(Begravet den 10' Juli 1835, 59 Aar gammel).

Jens P. Fuglsang (1813-1814):

Er i 1813 42 Aar og har været konstitueret i et Aar.

Johan Friderik Bohl (1814-1815):

Er ved Udgangen af 1814 49 Aar og har da været ansat s et halvt Aar.

Niels Michelsen (1815-1816):

Er ved Udgangen af 1815 52 Aar og har været ansat i et halvt Aar.

Frantz Holst (1816-1836):

Beskikket den 13' Januar 1816 - er ved Udgangen af 1816 51 Aar og ugift. Har forud været Bud i 3 Aar hos den kongelige Vare Control Commission i København. Afskediget ved Collegiets Resolution af 3' December 1836 med en aarlig Pension af 24 Rbd. Sølv. (Begravet den 27' Januar 1853).

Andreas Stæhr (1821-1835):

Beskikket den 27' November 1821. Er ved Udgangen af Aaret 1821 41 Aar og har 4 Personer at underholde.

- Har fra 1811 til 1817 arbejdet som landmåler ved matrikelsarbejdet.
Død den 31' Januar 1835.
(Begravet den 7' Februar 1835, 55 Aar gammel).
Enken faar udbetalt en aarlig Pension paa 10 Rbdlr.
- Johan Ferdinand Riis* (1820-1837):
Beskikket den 27' Januar 1820 og er ved Udgangen af 1820 37 Aar og har 8 Personer at underholde.
I Listen for Aaret 1837 er anført: "død den".
(Begravet den 11' Februar 1837, 52 Aar gammel).
Enken faar ifølge Resolution af 21de Marts 1837 udbetalt en aarlig Pension paa 10 Rbdl.
- Morten Christian Røder* (1817-1822):
Beskikket den 4' Oktober 1817 - 16 Aar gammel - som Strandbetjent.
- Jacob Christian Kragh* (1823-1827):
Beskikket den 22' August 1818 som Underberjent i Skagen.
Derfra til Ribe 1' Maj 1821 og til Thisted 31' Maj 1823. Er gift og har 2 Børn.
Forflyttet til Wiborg som underbetjent fra 1' Januar 1828.
- Johan Frederik Rask* (1823-1826):
Constitueret den 26' Oktober 1823. Er ved Udgangen af 1823 48 Aar og ugift.
- Hans Jessen* (1826-1827):
Beskikket den 11' November 1826. Er ved Udgangen af 1826 40 Aar og ugift.
- Johan Peter Mathiasen* (1827-1829):
Beskikket den 23' Oktober 1827. Er ved Udgangen af 1827 46 Aar og ugift. Har tjent som Kvartermester paa Orlogsskibet "Prinds Christian" i Aaret 1806.
Er suspenderet ved Udgangen af Aaret 1829.
- Johan Christian Ernst Trolle* (1828-1830):
Beskikket den 1' Januar 1828. Er ved Udgangen af 1828 31 Aar, gift og har 1 Barn. Har været Livjæger i 6 Aar fra 1816 til 1822.
- Jørgen Hjorth* (1830-1849):
Beskikket den 5' Juni 1830. Er ved Udgangen af 1830 56 Aar og gift. Har været Underbetjent i Frederikshavn fra 28' November 1826.
(Død i Helsingør. Hans Hustru begravet i Thisted den 4' April 1849, 71 Aar gammel).
- Ernst Eberhardt Villaume* (1830-1831):
Beskikket den 6' Juli 1830. Er ved Udgangen af 1830 49 Aar, gift og har 9 Personer at underholde. Har fra 15' September 1815 til 10' August 1830 været Underbetjent i Svendborg. Afskediget med Pension af 24 Rbdl. Sølv ifølge Collegiets Resolution af 19' Februar 1831. (Afskedigelsen maa have fundet Sted paa Grund af Sygdom, idet der i Listen for 1830 er en Bemærkning om, at han er svagelig).
- Christen Madsen Wang* (1830-1844):
Beskikket den 20' Juli 1830. Er ved Udgangen af 1830 45 Aar og gift. Har været Rytter i 10 Aar i det Slesvigske Rytterregiment.
- Lars Jensen* (1831-1849):
Beskikket den 1' Marts 1831. Er ved Udgangen af 1831 22 Aar og ugift.
- Hans Christian Myhlendorff* (1834-1837):
Constitueret den 26' April 1834 til Aarets Udgang.
Han er da 34 Aar, gift og har 2 Børn. Igen konstitueret fra 12' Januar 1835 til Aarets Udgang og fra 9' April 1836 indtil videre. Det fremgår af Listen for 1835, at han er Bogbinder.
Enken faar udbetalt 10 Rbdl. i aarlig Pension.
- Frederik Ferdinand Knorr* (1835-1851):
Beskikket den 28' Februar 1835. Var ved Udgangen af 1835 26 Aar gammel og ugift. Afskediget den 1' Juni 1851 med en livsvarig Understøttelse af "Finansministeriets Understøttelseskasse" på 100 Rbd. aarlig.
(Forhenværende Toldbetjent Fr. J. Knorr er begravet den 31' Juli 1871, 62 Aar gammel).
- Peter Kierulff* (1837-1840):
Beskikket den 25' September 1837. Har været konstitueret Underbetjent i Skanderborg. Er ved Udgangen af 1837 41 Aar gammel og ugift.
- Jacob Peter Bladt* (1837-1838):
Beskikket den 25' September 1837. Han, der ved Udgangen af 1837 var 39 Aar gammel, gift og havde et barn, havde været Skipper paa Krydsfartøjer "Fehmern".
(Krydstoldvæsenets Toldkrydsere førte Kontrol med Skibsfarten langs Rigets Kyster).
- Niels Godskesen* (1837-????):
Beskikket den 16' September 1837. Er ved Udgangen af 1837 41 Aar gammel, er gift og har 3 Børn. Af Profession Skrædder.
Blev i 1851 udnævnt til Toldassistent i Henhold til Lov af 11' Marts 1851 om Toldvæsenets Lønning.
(Fhv. Toldassistent Niels Godskesen begravet den 25' Januar 1887).
- Thomas Hou* (1837-1851):
Er tiltraadt Tjenesten i 1837 og beskikket d. 26' Maj 1838. Var ved Udgangen af 1837 40 Aar gammel, gift og havde eet Barn. Afskediget den 1. Juni 1851 med en livsvarig Understøttelse af "Finansministeriets Understøttelseskasse" paa 100 Rbd. aarlig.
- Thomas Andersen* (1837-1838):
Beskikket den 12' August 1837. Var ved Udgangen af 1837 27 Aar gammel og ugift.
- Jens Jensen Brix* (1838-1851):
Beskikket den 18' August 1838. Var ved Udgangen af 1838 24 Aar gammel og ugift.
- Jens Mønster Berg* (1840-1844):
Beskikket den 26' September 1840. Er ved Udgangen af 1840 48 Aar gammel, gift og har 5 Børn.
- Jacob Jacobsen* (1844-1845):
Beskikket den 1' Juni 1844. Er ved Udgangen af 1844 30 Aar gammel og gift. Har været Underbetjent i Hjørring fra September 1837 til 1' Oktober 1840.
Derefter i Skagen til Ansættelsen i Thisted.
- Joachim Andreas Schuster* (1844-1851):
Beskikket den 13' Juli 1844. Har i 23 Aar været Trompeter ved det daværende 5' Dragonregiment. Var ved Udgangen af 1844 38 Aar gammel, gift og havde 6 Børn.
Afskediget den 1' Juni 1851 med en livsvarig Understøttelse af "Finansministeriets Understøttelseskasse" paa 100 Rbd. aarlig. (Forhenv. Toldbetjent Schuster begravet den 26' Maj 1864, 58 Aar gammel).
- A. L. Madsen* (1845):

Beskikket den 1' Februar 1845 og er 1' Oktober samme Aar forflyttet til Ribe Toldsted. Var gift og havde 2 Børn.

I. Rømmelhein (1845-????):

Beskikket den 1' Oktober 1845. Fra Juni 1832 til November 1837 Underbetjent i Assens. Derefter i Ribe indtil sin Ansættelse i Thisted.

Jens Odderbeck Rygaard (1846-1851):

Beskikket den 15' September 1846. Fra 2' Juni 1838 til 20' Juni 1840 Underbetjent i Løgstør og fra 20' Juni til sin Ansættelse i Thisted var han Underbetjent i Wiborg. Afskediget den 1' Juni 1851 med en livsvarig Understøttelse af "Finansministeriets Understøttelseskasse" på 100 Rbd. aarlig. (Fhv. Toldbetjent, Sadelmager Jens (Oddershede) Rygaard, Thisted, død Onsdag den 12' August 1857, 49 Aar gammel).

Heldt Mortensen (1846-1851):

Beskikket den 15' August 1846. Er ved Udgangen af 1846 46 Aar gammel, gift og har 5 Børn. Fra 3' Oktober 1840 til Ansættelsen i Thisted var han Underbetjent i Weile. Afskediget den 1' Juni 1851 med

en livsvarig Understøttelse af "Finansministeriets Understøttelseskasse" paa 100 Rbd. aarlig.

Peter Johnsen (1849-1854):

Beskikket den 1' November 1849. Er ved Udgangen af 1849 42 Aar, gift og har 2 Børn.

Fra 15' Juni 1830 til 17' November 1835 Underbetjent i Wiborg. Fra 17' November 1835 til 1' November 1849 tilhaandegaaende Betjent i Grenaae.

Udnævnt til Toldassistent i Henhold til Lov af 11' Marts 1851 om Toldvæsenet Lønning. (Begravet den 17' Juli 1854, 47 Aar gammel).

Harald Gottlieb (1849-1860):

Beskikket den 11' November 1849. Er ved Udgangen af 1849 34 Aar gammel og ugift. Ansat som constitueret Toldbetjent i Kjøbenhavn i 1847. Har tidligere været ansat i 13 Aar dels i Maalingscontoiret og dels i Toldinspektions-Contoiret. Udnævnt til Toldassistent i Henhold til Lov af 11' Marts 1851 om Toldvæsenets Lønning.

C. S. 5/1860: 14-7-1860 Toldassistent i Thisted H. Gottlieb forflyttet i lige Egenskab til Ribe.

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1966, side 184-209).